CUDES JOURNAL CURRENT DEBATES IN SOCIAL SCIENCES

Öztürk, A. O. & Köstekli, Ş. (2024). 70'li Yıllar Türk Milli Eğitim Öğretmen Kitabında Tabiat Tasvirleri Üzerinden Verilen Eğitsel Mesajlar. *Journal of Current Debates in Social Sciences*,7(2), 197-206

Research Article

70'li Yıllar Türk Milli Eğitim Öğretmen Kitabında Tabiat Tasvirleri Üzerinden Verilen Eğitsel Mesajlar

Educational messages through depictions of nature in Turkish national pedagogical textbooks for teaching literature in the 1970s

Prof. Dr. Ali Osman ÖZTÜRK
Necmettin Erbakan Üniversitesi
E-posta: alozturk10@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2759-2096

Şengül KÖSTEKLİ
Necmettin Erbakan Üniversitesi
E-posta: s.kostekli@icloud.com
ORCID: 0000-0003-0028-7948

DOI: http://dx.doi.org/10.29228/cudes.78218

Makale Bilgisi

Geliş: 06.09.2024

Onay: 12.09.2024

Anahtar sözcükler: Batı Edebiyatı, Doğa Tasvirleri, Heine, Hölderlin, Hyperion, Seyahat Tabloları

Öz

"Edebiyat" terimiyle birlikte gelen ilk çağrışım, okuyucuya hoş vakit geçirtmeyi amaçlayan güzel sözlerle yazılmış bir eserdir. Eser mesajlar içerir ve çeşitli biçimlerde karşımıza çıkar. Yazarın iletmek istediği ve iletmesi gereken mesajların okuyucu tarafından alınıp alınmadığı bilinmez. Ancak okur, iletilen mesaj doğrultusunda eser hakkında bir fikre sahip olur. "Batı Edebiyatından Seçme Eserler" başlığı zaten çalışmanın temel içeriğine işaret etmekte ve bu içerik Batı edebiyatından çeşitli eserlerin sunumunda kendini göstermektedir. Bu çalışma kapsamında, Hölderlin'in "Hyperion" ve Heine'nin "Reisebilder" adlı eserlerinden seçilen metin bölümleri analiz edilmektedir. Nitel doküman analizinden yararlanılacak olan çalışmada, Romantik dönemde yaşamış iki yazarın doğa sunumuna ve doğa tasvirleri yardımıyla okuyucuya hangi açık ve örtük mesajların yöneltilebileceğine odaklanılacaktır.

Article Info

Received: 06.09.2024

Accepted: 12.09.2024

Keywords: Heine, Hölderlin, Hyperion, Representation of Nature, Western Literature

Abstract

The first association that comes to mind when we hear the word "literature" is that of a work written with beautiful words and intended to give the reader a pleasant time. The work contains messages and appears in different forms. It is not known whether the messages that the author wants to and should convey are received by the reader. However, the reader has an idea of the work in accordance with the message that is conveyed. The title "Selected Works of Western Literature" already refers to the core content of the study, which is manifested in the presentation of a large number of works of Western literature. Selected passages from Hölderlin's "Hyperion" and Heine's "Reisebilder" will be analysed. The study, which uses qualitative document analysis, focuses on the representation of nature by two authors who lived during the German Romantic period and what explicit and implicit messages can be addressed to the readership through the depiction of nature.

1. GİRİŞ

1970'li yıllarda Millî Eğitim Bakanlığı, Eva (Vanioğlu) Buck ve Süheyla Bayrav'a lise müfredatı için "Batı Edebiyatından Seçme Metinler" başlıklı bir öğretmen kitabı hazırlatmıştır. Çalışmamıza konu olan kitap için seçilen eserler, editörler tarafından Batı edebiyatı temel alınarak sekiz ana başlık altında toplanmış olup, bu ana başlıklar, Batılı eserlerden toplam 50 bölüm içermektedir. Editörler, öğretmenlere destek olmak amacıyla, seçilen eserlerin içeriğine ilişkin sorular ve yorumlar da hazırlamıştır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 1975 yılında yayımlanan bu öğretmen

kitabının ilk bölümü "Tabiat Tasvirleri" başlığını taşımaktadır. Çalışmaya konu olan metinler bu başlık altında yer almakta olup Hölderlin'in "Hyperion" ve Heine'nin "Reisebilder" adlı eserlerinden alınmıştır. Metinlerin incelenmesinin temel nedeni, bu iki eserin yazarlarının Alman kökenli olmasıdır. Çalışmada izlenecek yol, "Batı Edebiyatından Seçme Metinler" adlı kitabı derleyen editörlerin biyografilerinin yanı sıra, çalışmaya konu olan iki metnin hem yazarlarının hem de çevirmenlerinin biyografilerine yer vermektir. Daha sonra eserlerin içeriği hakkında bilgi verilecek olup ilgili metinler tematik başlık açısından analiz edilecek ve verilmek istenen mesajlar ve kazandırılmak istenen becerilerin neler olduğu yönünde değerlendirme yapılacaktır.

Editörler Eva Buck ve Süheyla Bayrav tarafından söz konusu edebi eserlerin neden seçildiğini anlamak için, bölümlerin kısa bir analizi ve yorumu gereklidir. Yapılacak analiz ve yorumlar, araştırmanın derinleştirilmesine ve aşağıdaki soruların yanıtlanmasına katkı sağlayacaktır:

1) Eserler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?

2) Tabiat tasvirleri metaforik bir arka plan olarak mı yoksa "tabiatın kendisi" olarak mı kullanılmıştır?

3) Millî Eğitim Bakanlığı bu metin seçimiyle hangi yeterlilikleri ya da hassasiyetleri teşvik etmek istemiştir?

2. EDİTÖRLERİN BİYOGRAFİSİ

Bu bölümde, Millî Eğitim Bakanlığı için "Batı Edebiyatından Seçme Metinler" adlı öğretmen kitabını derleyen editörlerin kısa biyografileri sunulmaktadır.

2.1. Eva (Vanioğlu) Buck

Eva Buck 6 Ağustos 1908'de doğdu ve 16 Ekim 1982'de (!) Fransa'nın güneyinde öldü. Köln'de İngiliz ve Fransız dili ve edebiyatı okudu. Arkadaşı Hans Marchand (dilbilimci ve edebiyatçı) ile devlet sınavını geçerek akademik kariyerine başladı. Irkçı zulme maruz kalmamasına rağmen, daha sonra evleneceği Marchand'ı takip ederek 1934'te İstanbul'a geldi. İkilinin arkadaşı olan Leo Siegfried Spitzer (bir edebiyat akademisyeni), onları de işlettiği dil okulunda işe başlattı. Buck önce İngilizce bölümünü kurdu; burada edebiyat tarihi ana ilgi alanıydı. Marchand'dan boşanan Buck, konsolosluk gerekli belgeleri veremediği için geç de olsa 1944 yılında Türk ev sahibiyle evlendi. Savaştan sonra da görevine devam etti. Genel pedagojik sorunlardan özel ders planlarına kadar hem edebi eserler hem de dil öğretimi üzerine çalıştı. Hizmetini tamamladıktan sonra Türk eşiyle birlikte Fransa'ya taşındı (Maas, 2018).

2.2. Süheyla Bayrav

Süheyla Bayrav (dilbilimci) 1914 yılında doğdu. Notre Dame de Sion Fransız Kız Ortaokulu'ndan mezun oldu. 1938'de İstanbul Üniversitesi'nde Fransız dili ve edebiyatı okudu. Burada Türkiye'ye sığınan ünlü bilim adamları Avusturyalı Leo Spitezer (1887-1960) ve Alman Erich Auerbach'ın (1892-1957) öğrencisi oldu. Doktorasını 1945 yılında tamamladı ve 1949 yılında doçent oldu. 1957'de profesörlüğe yükseltildi, ancak Bayrav'ın unvanı 1960 yılına kadar onaylanmadı. Profesörlüğü onaylandıktan sonra 27 Mayıs 1960 darbesinin bir sonucu olarak üniversiteden uzaklaştırıldı. 1962'de üniversiteye geri döndü ve 1982'de emekli olana kadar uzun yıllar Fransız Filolojisi Bölümü'nün başkanlığını yaptı. Halen araştırmacı olarak çalışmakta ve yaşamını sürdürmektedir (Işık, 2006a: 628) .

"Edebiyat Fakültesindeki yeni düzenin, batı dillerinde uzman olarak ilk yetiştirdiği öğrencilerden Süheyla Bayrav, tüm yaşamını bu bölümün gelişmesine ve yeni öğrencilerin, fransız [!] dili ve edebiyatı alanında yeni öğretim elemanlarının yetişmesine adamış bir eğitimci olarak önemli bir işlev üstlenmiştir" (Senemoğlu, 1999: 61).

Dilbilim kuramcısı olarak etiketlenen Bayrav hem yapısalcı hem de göstergebilimcidir. Akademik ve bilimsel kimliğiyle bilim adına onlarca başarılı çalışmaya imza atmıştır.[1]

[1] Ayrıntılı bilgi için bkz. Senemoğlu, Osman (1999). 1933 Üniversite Reformunda Batı Dilleri ve Prof. Dr. Süheyla Bayrav. *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Sayı: 11, s. 59-64; ayrıca "Süheyla Bayrav". *Biyografya.com.* https://www.biyografya.com/biyografi/12813 (erişim:12.07. 2024).

Yayıncıların kısa biyografilerinden hareketle diyebiliriz ki, öğrencilikleri ve meslek yaşamları bakımından yabancılık deneyimleri olmuş, sürgünlük yaşayan yabancı öğretim üyeleriyle birlikte çalışmışlar, yabancı dil ve kültür ortamlarında eğitici ve öğretici olarak bulunmuşlardır. Dolayısıyla zaten mesleki olarak dil duyarlığı yüksek olan yayıncıların ayrıca yurt özlemi çeken ve kendini doğaya teslim eden hocalardan ders almaları, doğa temalarını işleyen eserleri seçmeleri anlaşılır bir durumdur.

3. SEÇİLEN ESERLERİN YAZARLARI ve ÇEVİRMENLERİ

3.1. Yazarlar

3.1.1. Johann Christian Friedrich Hölderlin[2]

Klasik ve romantik arası dönemin en önemli temsilcilerinden biri olan Alman şair (1770-1843) Lauffen am Neckar'da doğdu. İlkokul eğitimine Nürtingen'de başladı. 1788 ve 1793 yılları arasında Tübingen Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde eğitimini tamamladı ve rahip oldu. Hölderlin inancını hiç kaybetmemesine rağmen uzun süre rahip kimliğinin içini dolduramadı. O, şairin Tanrı ile insan arasında bir köprü olduğuna inanıyordu (bkz. Rühle, 2002-2011: 134). Hölderlin, şiirlerini Schiller ve Goethe'ye göstermiş, ancak bunların Goethe tarafından beğenilmemesi onu hayal kırıklığına uğratmıştır. Daha sonra Schiller'in önerisiyle özel öğretmen olarak çalışmaya başladı. Şiirlerini ve *Hyperion*[3] (Hölderlin, 1990) adlı romanının bazı bölümlerini *Neue Thalia* dergisinde yayınladı. Hölderlin'in eserleri Yunan mitolojisinden esinlenmiştir ve özellikle "*Hyperion*, Yunanistan'ın özgürlüğü için savaşan hayal kırıklığına uğramış bir kahramanın ağıtıdır" (Aytaç, 1974: 145-150). Sevgilisinin ölümünden sonra, şiddetli ruhsal depresyon nedeniyle aylarca klinikte kalmıştır. O andan itibaren şair, hayatını deliliğin gölgesinde geçirmiştir. Hölderlin yaşadığı dönemde çok az tanınmasına rağmen, 20. yüzyılın başında ülkesinde ve dünyada değeri yeniden anlaşılmış olup sadece edebiyatı değil, felsefeyi de etkilemiştir (Aytaç, 1974: 145-150).[4]

3.1.2. Christian Johann Heinrich Heine[5]

1797'de Düsseldorf'ta doğan ve 1856'da Paris'te ölen şair Heinrich Heine[6] (bkz. Heine, 1945, 1946), yaşadığı dönemin zorlu ve çeşitli siyasi, sosyal, dini, kültürel, ekonomik ve endüstriyel koşullarının ve sorunlarının düşündürücü ve çok yönlü bir ürünüdür. Rheinlandlı bir Alman Yahudisi olarak, 19. yüzyılın ilk yarısında modernitenin eşiğinde (Fransa'dan Almanya'ya bakışla) uluslararası bir rol oynamıştır. Eserleri ve kişiliği "Avrupalı entelektüelin icadı" olarak tanımlanmıştır. Heine, Aydınlanma ile şüphecilik, Romantizm ile devrim, biyografik ve eğitimsel olarak da tüccarlık, hukuk ve edebiyat arasında konumlandırılabilir. Harry Heine bir süre Hamburg'da tüccar olarak çalıştıktan sonra Bonn'da Shakespeare çevirmeni August Wilhelm Schlegel (1767-1845), Berlin'de ünlü filozof Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831) ve Göttingen'de hukuk tarihi okulunun kurucusu Gustav Hugo (1764-1844) ile hukuk ve felsefi, edebi ve tarihi konularda çalıştı. Devlet sınavını burada vermiş ve Hugo'nun yanında hukukun her iki alanında da doktorasını tamamlamıştır (Kruse, 2015: 1136).

1825'in ortalarında Protestanlığa geçmesi, üniversitede tarih profesörü olmak istediği ve devlet memurluğuna sadece Hıristiyanlar kabul edilebildiği için eğitimini tamamlamasıyla bağlantılıydı. O andan itibaren kendisine Heinrich adını verdi. Almanya'da serbest yazar ve gazeteci olarak çalıştığı yıllarda, eleştirel yazıları nedeniyle kısa süre sonra Alman sansürünün kurbanı oldu. 1831'de Paris'e taşınması ona yeni perspektifler ve görevler açtı. Başkanı olduğu *Genç Almanya* adlı

[2] Hakkında ayrıntılı bilgi için (bkz. Aytaç, 1974, s. 145-150).

[3] Mektup tarzında yazılmış iki ciltlik bir romandır (bkz. Hölderlin, 1993). Bazı edebiyat tarihçileri tarafından "eğitim romanı" olarak nitelendirilirken Gürsel Aytaç bunu bir "itiraf romanı" olarak değerlendirir (bkz. Aytaç, 1974: 148). Roman Türkçe çevirisiyle (bkz. Hölderlin, Friedrich, *Hyperion I-II* (Çev. Melahat Togar, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1990) iki cilt halinde yayınlanmıştır.

[4] Hölderlin'in yaşamı, şiirleri, düz yazı eserleri, din üzerine görüşleri, aforizmaları ve mektupları için (bkz. Bertaux, 1957).

[5] Hakkında ayrıntılı bilgi için (bkz. Aytaç, 1974: 266-270).

[6] Türkiye'de 1940'lı yıllardan beri tanınan bir şairdir (bkz. Heine, Heinrich, *Seyahat Tabloları I*. Çev. Hayrünnisa ve Pertev Naili Boratav. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1945; *Seyahat Tabloları II*. Çev. Pertev Naili Boratav. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1946). Bu iki ciltlik çeviri 2000 yılında Kültür Bakanlığı tarafından yeniden basılmıştır. Diğer yandan 1948'de basılan *Şarkılar Kitabı*, 1966'da ikinci baskıyı yapar (bkz. Heine, 1966: 4).

edebiyat grubunun Aralık 1835'te yasaklanması onu ömür boyu mülteci durumuna düşürdü (Kruse, 2015: 1136).[7]

Seçilen yazarların yaşadığı dönem ve etkilendikleri felsefi ve siyasi olaylar itibariyle ortak yönleri olduğu gözlenebilir. Yaşadıkları çelişkiler (Hölderlin'de eğitimi ve idealleri bakımından; Heine'de ise dini, etnik ve siyasi bakımdan) şairleri ya kendi içine ya da yurtdışına sürgüne mahkûm etmiş, toplum/cemiyet içinde anlaşılamamaktan dolayı doğaya ve edebiyata yönelmişlerdir. Her ikisinde de (gerek Almanya'nın Fransa işgali altında olmasından gerekse sürgünlükten dolayı) yurt/memleket özlemi belirgindir.

Eser	Yazar	Çevirmen/ler
Hyperion'dan bir bölüm: An die Natur (Tabiata hitabe)	Friedrich Hölderlin (1770-1843) 19. Yüzyıl.	Melâhat Togar (Buck & Bayrav, 1975: 16)
Reisebilder' [Seyahat Tabloları]'dan iki bölüm:	Heinrich Heine (1797-1856) 19. Yüzyıl.	Pertev Boratav ve Hayrünnisa Boratav
Der Harz (Harz Dağları/Şiir) (Buck & Bayrav, 1975: 21) *Die Bergwanderung* (Dağ gezisi/ düzyazıdan bir bölüm) (Buck & Bayrav, 1975: 22)	Heinrich Heine	Pertev Boratav ve Hayrünnisa Boratav

***Tablo**: Eser, yazar, ve çevirmenler*

3.2. Çevirmenler

3.2.1. Melâhat Togar

Melâhat Togar (1909-1998) İstanbul'da doğdu. Ailesiyle birlikte 1921 yılında İzmir'e taşındı ve eğitimine İzmir sultanisinde devam etti. Daha sonra anneannesinin yanına taşındı ve eğitimine İstanbul lisesinde devam etti. Bakanlık tarafından yapılan sınavın ardından Almanya'ya gönderildi. Hessen'de ilkokul öğretmeni olarak eğitimini tamamladı. Almanya'ya seyahat ederken tanıştığı Sebahattin Ali, bir mektupla ondan Hölderlin'i okumasını ve ilk otuz sayfasını çevirip kendisine göndermesini istedi. Akademik kariyeri boyunca ve sonrasında onlarca eser kaleme alan Togar, "çevirilerinde mümkün olan en anlaşılır Türkçeyi kullanmaya çalışmıştır" (Karakul, 2021).[8]

3.2.2. Pertev Boratav ve Hayrünnisa Boratav

Türk halkbiliminin kurucusu Pertev Naili Boratav, 1907 yılında (bugünkü Yunanistan'ın sınırları içinde kalan) Gümülcine'de doğmuş ve 1998 yılında İstanbul'da vefat etmiştir (Işık, 2006b: 2278). 91 yıllık yaşamında bilime sayısız değerli çalışma kazandırmakla kalmamış, "folklor" yerine "halkbilimi" teriminin yerleşmesine de yardımcı olmuştur (Çiftçi-Yeşiltuna, 1999: 94). Boratav, siyasi ve akademik nedenlerle mesleğini zaman zaman Almanya, ABD ve Fransa'da icra etmiştir. Tüm yaşamını masal derleyerek geçiren Boratav, zengin masal koleksiyonunu çeşitli kitaplarda yayımladı. Bu alandaki en önemli eseri, Mainz Akademisi tarafından Prof. Dr. Wolfram Eberhard ile Almanca olarak yayımlanan "*Typen türkischer Volksmärchen*"dir (1953) (Çiftçi-Yeşiltuna, 1999: 92).

Türk halk edebiyatı araştırmalarının öncüsü Pertev Naili Boratav, 2000 masal, 40 halk hikâyesi, çocuk oyunları, türküler, oyunlar, şarkılar, fıkralar ve şiirlerden oluşan zengin bir arşiv oluşturdu. 1927-1997 yılları arasında derlediği "Boratav Arşivi", vasiyeti üzerine toplanarak Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Bilgi ve Belge Merkezi'nde saklanmaktadır (İnce, 2021).

[7] Heine'yi romantik ("coşumcu" olarak gören Emin Özdemir de "sanatçının kendi yerini bulamadığı bir dünyadaki iç tedirginliği, yeni bir toplumun özlemini yaratan güvensizlik ve kopmuşluk"tur (Özdemir, 1994: 304) demektedir.

[8] "Hölderlin çevirmeni" (bkz. Akanyıldız Gölbaşı, 2019: 125-154) olarak tanınan Togar, şairden şiir çevirileri de yapmıştır; (bkz. Togar, 1977: 38-45).

Hayrünnisa Boratav 1907 yılında İzmir'de doğdu ve 2004 yılında Ankara'da öldü. Adana'daki öğretmen okulundan mezun oldu ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın öğretmenlerinden biri oldu. Eşi Pertev Naili Boratav ile Heine'nin "Seyahat Tabloları" (3 cilt) adlı eserini, Wolfram Eberhard ile ise "Çin Hikâyeleri"[9] adlı eseri Türkçeye çevirmiştir. Hakkında yazılı kaynaklarda daha fazla bilgi bulunamayan Hayrünnisa Boratav'ın eşi ile aynı kaderi paylaştığını, yaşamını onunla Almanya, ABD ve Fransa'da geçirdiği ve bu arada zaman zaman edebi çeviriler yapıp yayınladığını belirtebiliriz.

Seçilen eserlerin çevirmenlerini gözden geçirdiğimizde (akademik ve siyasi nedenlerle) yurtdışı tecrübeleri ile *dil, yurt ve doğa duyarlığı* olan kişiler olduğunu söyleyebiliriz.

4. METİN ANALİZİ

4.1. Metinler hakkında

"*Batı Edebiyatından Seçme Metinler*", 1975 yılında Millî Eğitim Bakanlığı için hazırlanan ve Batı edebiyatının onlarca eserinin belirli başlıklar altında ele alındığı bir öğretmen kitabıdır. 324 sayfalık öğretmen kitabı, Batı edebiyatı eserlerinden kesitleri sekiz ana başlık altında düzenliyor. Bu ana başlıklardan ilki olan "Tabiat Tasvirleri"nin içeriği 6 edebi eserden alınan bölümlerden oluşuyor. Bu çalışmada incelenecek eserler, yazarları Alman kökenli olan "Tabiata Hitabe" (Hölderlin: *Hyperion*), "Harz Dağları" ve "Dağ Gezisi" (Heine: *Seyahat Tabloları*) (Buck & Bayrav, 1975) adlı eserlerdir.

4.1.1. Friedrich Hölderlin: *Hyperion*

Hölderlin'in bu eserinde, hayal kırıklığına uğramış bir kahramanın kederli hayatına tanık oluruz. Hyperion'un Bellarmin'e yazdığı mektuplar ve sevgilisi Diotima ile yazışmalarından oluşan şiirsel roman, elbette bundan daha fazlasıdır. İnsanın gerçek doğasının farkına varması, derin yalnızlığı, acı ve sevinç ve geçmişe duyulan özlem *Hyperion*'un ana temalarıdır. Alman Romantizmi ve Klasisizminin bir bütünlük oluşturduğu dünya edebiyatının eşsiz eserlerinden biridir. Şiirsel bir roman olarak nitelendirilen eser, kimi zaman felsefi bir eser olduğu izlenimini de verir.

Hyperion, Hölderlin'in öte dünyaya, tanrıların yeryüzündeki görünmez evine dair gençlik rüyasıdır; hayalperestçe korunan, asla gerçeğe tam olarak uyanamadığı bir rüyadır.

4.1.1.1. Tabiata hitabe

"Tabiata hitabe" bölümü Hyperion'un Bellarmin'e yazdığı ikinci mektuptan bir parçadır. Yunanlılara hayvan muamelesi yaparak onları öldüren avcıdan (avcı olarak nitelenen, Yunanistan'ı egemenliği altında tutan Türklerdir)[10] (Hölderlin, 1987: 17) şikâyet eden Hyperion, mektubuna yeni bir paragrafta "fakat" kelimesiyle devam eder. "Fakat" sözcüğü "yine de" anlamına gelir ve Hyperion'un bunu dile getirirken doğaya seslendiği görülür. Tüm acılara rağmen güneşin parlamaya, toprağın yeşermeye, nehirlerin akmaya ve ağaçların gün ortasında mırıldanmaya devam etmesine sitem ediyor Hyperion. İlk paragrafında şiirselliği zaten belli olan eserin ikinci paragrafı manzum olarak yazılınca insan ister istemez bir şiir okuyormuş izlenimine kapılıyor.[11]

> „O selige Natur!
> Ich weiß nicht, wie mir geschiehet,
> wenn ich mein Auge erhebe vor deiner Schöne,
> aber alle Lust des Himmels ist in den Tränen,
> die ich weine vor dir,
> der Geliebte vor der Geliebten." (Hölderlin, 1797)[12].

Eserde paragraflar kısa tutulmuş olup adeta şiirsel yazım tarzının dışına çıkmaksızın ahengi korumak istenmiş gibidir. Yaklaşık 300 sayfalık bir eserin sadece bir sayfası dahi kahramanın

[9] *Çin hikayeleri*. / çev. Wolfram Eberhard, Hayrünnisa Boratav. Ankara: Maarif Vekâleti, 1944. Kitap 1996'da Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ikinci defa basılmıştır.

[10] Hyperion, "(…) 1770'te Ruslarla birleşerek Türklere karşı istiklal savaşına girişen Yunanistan" için mücadele veren "genç bir Yunan idealistidir (…) Rusların Türkiye'ye karşı savaş ilan ettiğini, fırsattan yararlanmak gerektiğini öğrenir ve ülküsünü gerçekleştirmek için daha uygun bir an olmadığını düşünerek savaşa katılmaya karar verir. (…) Fakat Yunan savaşçılar Türkler karşısında yenilgiye uğrarlar."(Aytaç, 1974: 148)

[11] Bu, düzyazı ve şiiri birleştiren tarz Romantik eserlerin tipik özelliklerindendir (bkz. Aytaç, 1974: 169-183).

[12] "Ey mutlu doğa! / Güzelliğin karşısında gözlerimi kaldırdığım zaman bana ne oluyor bilemem, yalnız önünde akıttığım şu göz yaşlarında cennetin bütün tadı var, sevgililerin en başında gelen sevgili!" (Türkçesi için bkz. Hölderlin, 1987: 17)

duygularını anlatmaya yeterlidir. Keder, aşk, özlem, sevinç, inanç, yalnızlık ve benzeri duygular satırlarında, belki de dizelerinde demek daha doğru olur, ustalıkla anlatılmıştır. Eserin bu bölümünün "Tabiata hitabe" başlığını taşıması, "Ey mutlu doğa!" ifadesinden ilham aldığını gösterir (Hölderlin, 1987: 17). Ayrıca doğadaki nesnelerin davranışları çeşitli şiirsel sözcüklerle vurgulanmıştır.[13] Hölderlin böylece bu eserinde kendi deneyimlerinden ilham alarak gelecek nesillere tarifsiz bir miras bırakmıştır.

4.1.2. Heinrich Heine: *Reisebilder*

"*Reisebilder* [Seyahat Tabloları]" dört ciltlik bir eserdir. Çalışmada alıntılanan şiir eserdeki ilk şiirdir ve düzyazı da eserin ilk cildinden seçilmiştir. Heine, eserinde hem şiir hem de düzyazıdaki ustalığını göstermiştir. Şiirleriyle okurun ruhunu beslerken, düzyazılarıyla da okurun hayal gücüne, zihnine, özlemlerine ve arzularına dokunmuştur. Heine'nin 19. yüzyıla ait bu 'romantik seyahatname'sinde olaylara ironik ve eleştirel bakışı, hayalleri, doğa tasvirleri ve hatta aşk maceraları, okurda da ona misafir olma ve onunla gezme isteği uyandırmaktadır. "*Seyahat Tabloları*" edebiyatta 19. yüzyıl seyahatnameleri olarak yerini almıştır.

4.1.2.1. Harz Dağları

Beş kıta ve yirmi dizeden oluşan şiirin ilk kıtası insanları anlatır ve şairin onlara karşı duygularını içerir. Şair doğaya, dağlara özlem duymaktadır. Kentlilerin gösterişli, sahte, yapmacık tavırları onda bu özlemi uyandırır. Bu metin eserin ilk şiiri olduğu için şairin şehirdeki kalabalıktan, gösterişli ve hatta acımasız hayattan bıktığı ve huzuru doğada, daha doğrusu yaylalarda ve dağlarda aradığı açıktır. Şairin doğada yaşayan insanların daha doğal olduğunu söylediği aşağıdaki dizesi de bunu destekler niteliktedir:

„Auf die Berge will ich steigen,
Wo die frommen Hütten stehen,
Wo die Brust sich frei erschließet,
Und die freien Lüfte wehen." (Heine, 1824)[14]

Şair ancak dördüncü kıtada doğanın tasvirine yönelir. Sadece bir kıtada doğayı tasvir etmekle yetinmiş, diğer kıtalarda insanları tasvir etmeyi tercih etmiştir. Son kıtada kent sakinlerine alaycı ve tepeden bakan bir üslupla yaklaşır. Hatta onları "yumuşak" sıfatıyla tanımlamayı uygun görmüştür.

4.1.2.2. Dağ Gezintisi

"Dağ Gezintisi" Heine'nin "*Seyahat Tabloları*" adlı eserinin ikinci parçasıdır. Bu başlığın eser için uygun olduğu düşünülmektedir, zira doğayı anlattığı bölümde yazar Goslar'a giderken yolda yaşanan olayları anlatmaktadır. Heine eserinin bu bölümünde doğayı betimlemek için şiirsel terimler kullansa da insan şiir değil, doğayı betimleyen düzyazı okuduğu hissine kapılır. Buna karşın, eserde Tanrı'dan bahsettiğinde, okuyucunun hayal gücüne dokunur ve onu Tanrı ile melekler arasındaki olayları gözünde canlandırmaya teşvik eder "...meleklerin Tanrı'nın ayaklarının dibinde oturduğu ve yüz hatlarındaki basso continuo'yu[15] incelediği yer." (Heine, 1824). Yazar bir anda masalla ilişkilendirdiği rüyasına geçiş yapar ve anlatımında masalsı bir öykü şeklini alır. Doğa ile iç içe olan Heine, rüya ile gerçeğin karmaşasını yaşamış ve cücelerin devedikenine dönüşümünü anlatarak gerçek ile rüya arasındaki geçişi ustalıkla kaleme almıştır. Heine, gerçek deneyimlere dayanan bir gezi

---

[13]Sonsuz gözlemler, idilik ortamların güzel ve hüzünlü imgeleri, mevsimler arası ayrım yapmadan her an seyahat gerçekleştiğinden aslında Hölderlin kendini doğaya adar, gezerken doğada yok olur. Fenafittabiat olur. Güçlü bir yürüyüşle başlayan, adım kombinasyonlarının arttığı yerde, doğa ilkin ayaklarda hissedilir, sonra insan artık mahza adım olmaya başlar. Doğanın içinde yitme de bundan başka bir şey değildir. Şiir, doğanın ve tabiatın kalbinde yürünürken demlenen bir şeydir. İnsan gezdiğinde sonsuz şeyler tahayyül ettiğinden, bu tahayyülat kalbe oturur ve kalbi çoğaltır.
Bu uzun yürüyüşlerde kaleme aldığı Neckar kıyısından hareketle Württemberg havzasında görülebilecek ırmakların, derelerin, gölgesi altında "Ren" (der Rhein) şiiriyle, "Gezinti" (Die Wanderung) şiiriyle özünü doğaya eklemleme arzusuna girer. "Yurdadönüş" (Heimkunft), "Patmos" adlı şiirleri ile yeniden yurduna varmanın esenliğini hisseder (Sarı, 2016: 49 vd.).

[14] "Dağlara kaçmak isterim, / Dindar kulübelerin yurduna, / Göğsün rahat edeceği, / Özgür havanın estiği yere." Bu kıtanın iki farklı çevirisi için bkz. (Heine, 1966: 86) ve (Öztürk, 1998: 18).

[15] *Sürekli bas*: "Barok dönemde (1600-1750) neredeyse evrensel geçerliliği olan sürekli bas (basso continuo) partisi, bir bas çizgisi ve bir akor sürekliliği sağlayarak müziğin armonik yapısını oluşturmak için ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Genellikle ***continuo*** olarak kısaltılır ve sürekli bas partisini seslendiren çalıcılara ***sürekli bas grubu*** denir."(Vikipedi, 2024) https://tr.wikipedia.org/wiki/S%C3%BCrekli_bas (25.05.2024)

rehberi niteliğindeki kitabının küçük bir bölümünde bile üç farklı üslup kullanmayı tercih etmiştir. Bunu okuyucuya hissettirmeden yapması büyük önem taşımaktadır. Çünkü okur kitabı okumaya başladığında örneğin bir masal kitabı okuduğunu düşünmez, bir gezi rehberi okuduğunu hisseder.

5. TARTIŞMA

Buck ve Bayrav, Hölderlin'in eserinin ilgili bölümüne "Tabiata hitabe" başlığını uygun görmüşlerdir. Bu başlığın Hölderlin'in "Ey mutlu doğa!" diye başlayan bölümünden bir alıntı olduğu açıktır (Hölderlin, 1990). Çünkü Hölderlin bu bölümde doğaya seslenir. Onu âşıkların ilk sevgilisi olarak görür "(...) sevgiliden önce sevgili". Hölderlin burada doğaya duyduğu hayranlığı, daha doğrusu ona duyduğu aşkı ifade eder. Savaşta olan roman kahramanının Bellarmin'e yazdığı mektupta savaşın acılarını anlatır ve doğadaki huzuru sevgilisinin yanında bulduğu huzurla karşılaştırır. Doğayı betimlerken, sanki sevgilisinin bir tasviriymiş gibi şiirsel sözcükleri tercih eder. Toprağın yeşillenmesinden, nehirlerin dalgalanmasından, ağaçların hışırtısından bahseder. Bu onun doğada ilahi bir yaşama yeniden doğuşunun öyküsüdür. Hölderlin yeryüzünü "kutsal bir daire" olarak tanımlar ve onu ebedi bir dinlenme yeri (adeta cennet) olarak arzular.

Doğanın "sevgiliden önce sevgili" olarak tanımlanmasına kadar yüceltilmesi, doğaya ilahi bir unvan bahşedilmesidir. Dolayısıyla, Hölderlin'in eserinde doğanın tasviri, onu bir tanrısal konuma yüceltme amaçlıdır. Dahası, Buck ve Bayrav'ın (1975: 20) Öğretmen El Kitabı'nda "Öğretmenin özeti" başlığı altındaki yorumları bu çıkarımı şu şekilde desteklemektedir: "Tabiata eş bir ruh bulmak, tabiatla bir olmak, insanı, ruhundaki küçüklüklerden, zaaflardan kurtarıyor, daha geniş, daha yüksek ve bilhassa ebedi bir varlığa ulaştırıyor. Hölderlin tabiat dışında bir Tanrı tanımaz; fakat tabiatta ahlaki bir vasıf görür". Bu hususa araştırmacılar sıklıkla işaret ederler (bkz. örn. Kreuzer, 2020 "İlahi olarak mevcut olan doğa/ Konuşmayı gerektirmez…")[16].

Buck ve Bayrav tarafından Heine'nin "*Seyahat Tabloları*"[17] adlı eserinden seçilen şiir, kitabın ilk şiiri. Daha önce de belirtildiği gibi, beş kıtadan oluşan şiirin sadece bir kıtasında doğaya atıfta bulunan dizeler yer alıyor. Metnin tek kıtası, yazarların şiiri öğretmen kitabı için seçmeleri için yeterli bir nedendir.

"Auf die Berge will ich steigen,
Wo die dunkeln Tannen ragen,
Bäche rauschen, Vögel singen,
Und die stolzen Wolken jagen." (Heine, 1824)[18]

Yukarıdaki dörtlükte yazar tabiata kavuşma özlemini sergilemektedir. Bu yaklaşım, okuyucuya fark ettirmeden sürdürülmektedir. Örneğin, karanlık köknar ağaçlarının yükselmesi ya da mağrur bulutların süzülmesi gibi. Yazar bu dizeleri okurken okuyucuyu adeta bir imgenin içine çeker, sanki karanlık köknar ağaçlarını ve bulutları hareket halinde görüyormuş gibi.[19] Doğanın betimlenmesinde felsefi bir arka planın varlığı Heine'nin eserlerinde de açıkça görülür. Çünkü Heine zıtlıkları (kutupluluk) kaynaştırır: cennet gibi doğayı endişeli rüyanın karşısına koyar, eleştirel aklı rüyanın karşısına koyar ve şiiri mizahla kaynaştırır (Buck & Bayrav, 1975: 24).

Nitekim Romantik ekolun tabiat felsefesinin yaratıcısı Fr. Wilhelm Joseph Schelling'e göre romantizmin en önemli ilkelerinden biri olan "kutupluluk" (Polarität) eserlerin incelemesinde göze çarpmaktadır. Schelling, felsefi olarak

> "(…) beden-ruh, hürriyet-zorunluluk, ideal-gerçek" gibi zıtlıkların varlı"ğını (…) tabiatta anorganik yaratıklarda başlayıp canlılarda devam eden ve bilinçli olan insanda doruğuna ulaşan bir gelişim görür: 'Die

[16] "Die göttlich gegenwärtige Natur/ Bedarf der Rede nicht (…)".

[17] Dünya edebiyatından tercümeler; Alman klasikleri arasında Millî Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanan *Seyahat Tabloları*. Heinrich Heine, 1797-1856; çev. Hayrünnisa Boratav, Pertev Boratav. C. 1 (Millî Eğitim Bakanlığı, 1945)'dan alınmıştır.

[18] Boratav'ların çevirisiyle: "Ben dağlara çıkmak istiyorum, / Koyu çamların boy gösterdiği, / Derelerin çağladığı, kuşların öttüğü, / Mağrur bulutların akıştığı dağlara." Beş kıtalık bu şiir çevirisi (çevirmen ismi verilmeden) olduğu gibi Özdemir (1994: 304 vd.) tarafından alıntılanmıştır. Bu kıtanın Vasfi Mahir Kocatürk ve A. O. Öztürk tarafından yapılan iki farklı çevirisi için bkz. (Heine, 1966: 86) ve Öztürk, A.O. "Heinrich Heine- Şiirler: Kalbim, Kalbim hüzünlü/ Ama neş'eyle parlıyor mayıs"(Öztürk, 1998: 18).

[19] Burada metafordan ziyade felsefi bir bakışın içkin olduğunu söyleyebiliriz. Zira metaforu kısaca tanımlamak gerekirse; "Gerçekleri veya kavramları mecazi bir bağlama aktaran retorik bir üslup aracıdır. Soyut fikirleri canlı bir şekilde sunar" (Steichele, 2023). Oysa alıntı metinde tabiatın varlığı başlıca konudur.

> Natur ist der werdende Geist' diyen filozof, tabiatta sürekli bir oluşum görmektedir. Tabiat büyük bir organizmadır (…) tabiatın özü, karşıt güçlerin bir arada etkisidir" (Aytaç, 1974: 176).

Ayrıca din felsefesinin yaratıcısı "Schleiermacher'e göre Tanrı, düşünceyle varlığın özdeşliğidir, mutlak hakikattir (...) en yüksek ahlak hedefi, tabiat ile ruhun gerçek ile idealin son birliğine, yani Tanrıya yaklaşmaktır" (Aytaç, 1974: 177).

Buck ve Bayrav'ın Heine'nin "Seyahat Tabloları" adlı eserinden seçtikleri ikinci bölüm düzyazı olarak kaleme alınmıştır. Bu bölümde Heine, Goslar'a yaptığı yolculukta yaşadığı deneyimleri anlatır. Öykülerinde her fırsatta metaforlar kullanır ve rüyalarından, aklından geçenlerden ve seyahatlerinde gördüklerinden bahsederken alaycı bir üslup benimser. Hayal ile gerçek arasında bir ruh hali içindedir. Aşağıdaki satırlar bunu kanıtlar: "(...) ve yukarıda, cennetin mavi ipek tavanı o kadar şeffaftı ki, insan onun derinliklerini, meleklerin Tanrı'nın ayaklarının dibinde oturduğu ve yüz hatlarındaki basso continuo'yu incelediği Kutsallar Kutsalı'nı görebiliyordu" (Heine, 1824). Bu bölümdeki doğa tasviri sadece bir cümleden oluşur ve sadece bir iki yerde "güzel çayır vadisi; gümüşi sular" gibi metaforik ifadeler kullanır (Heine, 1824). Ardından bir gece önce gördüğü rüyanın etkisinden kendisini nasıl kurtaramadığını anlatır ve rüyasını masalsı bir şekilde tasvir eder. Bir gezi rehberi okuduğunu sanan okur, bir masalın içine sürüklenir.

6. SONUÇ

Buck ve Bayrav, Millî Eğitim Bakanlığı için hazırladıkları "*Batı Edebiyatından Seçme Metinler*" adlı öğretmen kitabı için onlarca değerli eserden birçok bölüm seçmişlerdir. Bu girişe konu olan ilgili eserler, öğretmen kılavuzunun ilk bölümünde yer almaktadır. Editörler ilk bölüme "Tabiat Tasvirleri" adını vermişlerdir, dolayısıyla ilgili eserlerin de doğa tasvirleri içermesi beklenir. Burada sunulan Hölderlin'in "*Hyperion*" ve Heine'nin "*Seyahat Tabloları*" adlı eserlerinden parçalar beklenen doğa betimlemelerini içermektedir. Ancak buradaki doğa betimlemeleri kısa görünmekle birlikte eserlerin tamamına teşmil edildiğinde yeterlidir. Doğa bir metafordan ziyade, bir sığınma mekânı olarak, sadece birkaç cümleden oluşan alıntılar da bile belirgin biçimde ortaya çıkmaktadır. Doğa, Özdemir'in (1994: 304 vd.) deyişiyle "sanatçının kendi yerini bulamadığı bir dünyadaki iç tedirginliği, yeni bir toplumun özlemini yaratan güvensizlik ve kopmuşluk"tan bunalan kişinin sığınabileceği son yerdir. Bu sürgünlük yaşayan Heine kadar "iç tedirginliği ve kopmuşluk yaşayan" Hölderlin için de geçerlidir. Hölderlin doğa betimlemelerinde "panteist" bir yaklaşım benimser. Ona göre en yüksek mutluluk doğayla bir olmaktır (Buck & Bayrav, 1975: 18).

Her iki yazarın da 19. yüzyılda yaşamış olması, her ikisinin de Romantizm'e atıfta bulunması, her ikisinin de düzyazı yazması ve lirik şair olmaları ortak özellikleri olarak tanımlanabilir. Buradan yola çıkarak her iki şairin de kısmen Romantik[20] olmalarının, seçilen metinlerin tabiatı konu almasının tesadüf olmadığını, onların Alman idealizmi felsefesini benimsemelerinden kaynaklandığını düşündürüyor. Nitekim 19. yüzyılda öne çıkan bu felsefi akım Kantçılık'ı çıkış noktası olarak belirlemiş Fichte, Schelling, Schleiermacher, Hegel gibi düşünürler de bu akımı izleyen Alman idealistleri olarak anılmaktadırlar (bkz. Waibel, 2011: 90-106). Çeşitli Felsefi alanlarda düşüncelerini ortaya koyan bu filozofların "Ahlak, Din ve Doğa" felsefesinde de düşüncelerini belirtmeleri Hölderlin ve Heine'nin Alman idealizmini benimsedikleri savını destekler niteliktedir. Schelling'in doğa felsefesi bağlamında doğa yüce dehanın bir sanat eseridir. "Doğa onun için, yaratıcı bir sanatçının elinden çıkmış, gizemli ve mucizevi tarzda yazılmış olan bir şiirdir. Ancak bu herkese açık olan bir dille de yazılmamıştır, onu ancak okumasını bilenler anlayabilir" (Oğulpınar, 2021). Hölderlin, Heine'den farklı olarak yaşadığı dönemde kabul görmemiş, Goethe gibi bir yazar tarafından onaylanmamış ve ancak yaşadığı dönemden sonra değeri anlaşılmış bir yazardır. Ayrıca Hölderlin düzyazılarında şiirsel bir üslup kullanırken, Heine şiirsel ifadeler kullanır ancak şiir okuyormuş izlenimi vermez. Hölderlin'in eserinin bir bölümü manzum bir şiir gibi yazıldığında, kişi parçanın anlamı değişmeden bir şiir okuyormuş hissine kapılır. Heine'nin eserinde ise böyle bir durum söz konusu değildir. İki eser arasındaki bir başka benzerlik de her ikisinin de yazarlarının deneyimleriyle karakterize edilmiş olmasıdır. Yazarların biyografilerinin incelenmesi, deneyimlerinin etkisini göstermektedir.

[20] Heine'nin Romantik ekole karşı düşünceleri hakkında (bkz. Ünlü, 2009: 67-119).

Bu yazıya konu olan öğretmen kitabı 1975 yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Türkçe yayımlanmıştır. Batı Edebiyatına Giriş, öğrencilere eserlerle ilgili hazırlanmış soruları cevaplandırarak eserleri yorumlama becerisi kazandırmayı amaçlamaktadır. Soruların cevapları öğretmen kılavuzunda bulunabilir. Bunlar amaçlanan hedef hakkında bilgi verir. Bu da öğretmenin öğrencinin hatalarını fark etmesini kolaylaştırır. Buna ek olarak, uzun eserlerden küçük parçalar alınması öğrencilerin merakını uyandırır, böylece eserle veya yazarla daha yoğun bir şekilde ilgilenirler. Dolayısıyla Klasik-Romantik arası çağın yazarlarını tanıtan Buck ve Bayrav öğrenciye aynı zamanda dönem yazarlarının doğadan nasıl etkilendiğini, bu etkinin eserlere yansımasını, eserlerin ilgili bölümlerinde doğanın akışında kendini yenilediğini, bu yenilenmenin (sürdürülebilirlik) yani sonsuz devinim içinde kendini yaratması ilahi bir üstünlük olduğunu gösterme çabasındalar. Ayrıca daha önce de belirtildiği gibi "Tabiat tasvirleri" başlığı altı farklı eser bölümünden oluşmaktadır. Çalışmada incelenmeyen diğer dört eserin de benzer ortak özellikler, doğa ile ilgili içeriklerden oluştuğunu varsayarak lise öğrencilerine kazandırılmak istenen becerilerin doğayı sevme, benimseme, yüceltme, güzelliklerini görme, doğayla iç içe olma, değerini anlama ve bilme ve benzeri farkındalıkları edinmelerini amaçlandığı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Akanyıldız Gölbaşı, R. Ç. (2019). Karanlıkta Kalmış Bir Kadın:"Hölderlin Çevirmeni" Melahât Togar. Içinde Ş. T. Gürçağlar (Ed.), *Kelimelerin Kıyısında* (ss. 125-154). İthaki.

Aytaç, G. (1974). *Yeni Alman Edebiyatı Tarihi*. DTCF Yayını.

Bertaux, P. (1957). *Friedrich Hölderlin Dichtung – Schriften –Briefe* (P. Bertaux, Ed.). Fischer Büscherei.

Buck, E., & Bayrav, S. (1975). *Batı Edebiyatından Seçme Metinler* (3. bs). Milli Eğitim Basımevi.

Çiftçi-Yeşiltuna, D. (1999). Anma Pertev Naili Boratav. *Sosyoloji Dergişi*, *7*(0-0), 91-95. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/593180

Heine, H. (1824). *Reisebilder* (Gutenberg Edition 16, C. 1). Projekt Gutenberg-De. https://www.projekt-gutenberg.org/heine/reisebld/reise111.html

Heine, H. (1945). *Seyahat Tabloları I* (P. Boratav & H. Boratav, Ed.). Milli Eğitim Basımevi.

Heine, H. (1946). *Seyahat Tabloları II* (P. Boratav & H. Boratav, Ed.). Milli Eğitim Basımevi.

Heine, H. (1966). *Şarkılar Kitabı* (V. M. Kocatürk, Ed.; 2. bs). Edebiyat Yayınevi.

Hölderlin, F. (1797). *Hyperion oder Der Eremit in Griechenland* (Gutenberg Edition 16, C. 1). Projekt Gutenberg-De. https://www.projekt-gutenberg.org/hoelderl/hyperion/hyper102.html

Hölderlin, F. (1987). *Hyperion ya da Yunanistan'da Bir Yalnız* (M. Togar, Ed.; 1. bs). Adam Yayınları.

Hölderlin, F. (1990). *Hyperion I-II* (M. Togar, Ed.). Milli Eğitim Basımevi.

Hölderlin, F. (1993). *Hyperion. Mit einer Einleitung von Karl-Heinz Ebnet*. Kehl: SWAN-Buch Vertrieb.

Işık, İ. (2006a). Bayrav, Süheyla. İçinde *Resimli ve Metin Örnekli Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi* (Elvan Yayınları, C. 2).

Işık, İ. (2006b). Boratav, Pertev Naili. Içinde *Resimli ve Metin Örnekli Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi* (Elvan Yayınları, C. 2). Elvan Yayınları.

İnce, B. (2021). *Pertev Naili Boratav*. Ege Üniversitesi, Türkçe Çevirmenler Sözlüğü. https://translex.ege.edu.tr/tr-6613/pertev_naili_boratav.html

Karakul, B. (2021). *Melahat Togar*. Ege Üniversitesi, Türkçe Çevirmenler Sözlüğü. https://translex.ege.edu.tr/tr-7325/melahat_togar_.html

Kreuzer, J. (2020, Mart 20). Hölderlins "poetisches Geschäfft". *Forschung und Lehre.* https://www.forschung-und-lehre.de/zeitfragen/hoelderlins-poetisches-geschaefft-2621

Kruse, J. A. (2015). „Nützlichkeitssystem“: Heines Nachlassgedicht „Beine hat uns zwey gegeben“ mit seinen lyrischen Bemerkungen zum urologischen Bereich. *Urologe* , *54*(8), 1136-1146. https://doi.org/10.1007/s00120-015-3768-5

Maas, U. (2018, Mayıs 3). *Buck-Vanioğlu,Eva*. Verfolgung und Auswanderung deutschsprachiger Sprachforscher 1933-1945. https://zflprojekte.de/sprachforscher-im-exil/index.php/catalog/b/167-buck-vanioglu-eva

Oğulpınar, M. (2021, Ekim 23). *Alman İdealizmi*. medrese. https://www.emedrese.com.tr/blog/alman-idealizmi/

Özdemir, E. (1994). *Türk ve Dünya Edebiyatı (Kavram-Dönemler-Yönelimler)*. T.C. Kültür Bakanlığı.

Öztürk, A. O. (1998). *Heinrich Heine- Şiirler* (C. 433). Cumhuriyet Kitap.

Rühle , Volker (2002-2011). Geschichtserfahrung und poetische Geschichtsschreibung. İçinde Kreuzer, J. (Hrsg.), *Hölderlin-Handbuch: Leben-Werk-Wirkung*. J.B.Metzler Verlag, s. 128-146.

Sarı, A. (2016). *Kalplerin Yıldızlı Göğü: Hölderlin*. Çizgi Kitabevi.

Senemoğlu, O. (1999). 1933 Üniversite Reformunda Batı Dilleri ve Prof. Dr. Süheyla Bayrav. *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, *11*, 59-64. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/10896

Steichele, K. (2023, Haziran 2). *Metapher – Definition, Funktionen und Beispiele*. Bachelor Print. https://www.bachelorprint.de/wissenschaftliches-schreiben/stilmittel/metapher/#comment-56293

“Süheyla Bayrav”. (2024, Temmuz 12). *Süheyla Bayrav*. biyografya.com. https://www.biyografya.com/biyografi/12813

Togar, M. (1977). Büyük Alman Şairi Friedrich Hölderlin (1770-1843). *Dünya Edebiyatından Seçmeler - 311 Temmuz*, *3*, 38-45.

Ünlü, S. (2009). *Goethe, Eichendorff ve Heine Üzerinde İncelemeler*. Dizgi Ofset.

Waibel, Violetta L. (2002-2011). Kant, Fichte, Schelling. İçinde Kreuzer, J. (Hrsg.), *Hölderlin-Handbuch: Leben-Werk-Wirkung*. J.B.Metzler Verlag, s. 90-106.

Vikipedi. (2024, Mayıs 25). *Sürekli bas*. Vikipedi Özgür Ansiklopedi. https://tr.wikipedia.org/wiki/Sürekli_bas